

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Bakı Dövlət Universiteti

**5710.01 – “Türk dilləri” ixtisası üzrə fəlsəfə doktoru
proqramı əsasında doktoranturaya qəbul imtahanının**

PROQRAMI

BAKİ – 2025

Tərtib edənlər: f.e.d., prof. Rəfət Rüstəmov
f.ü.f.d., dos. Cəmilə Rüstəmov
f.ü.f.d., dos. Bənövşə Hacıyeva

Elmi redaktor : f.e.d., prof. Rəfət Rüstəmov
f.ü.f.d., dos. Bənövşə Hacıyeva

Rəyçilər: f.e.d., dos. Şükufə Qədimova
f.ü.f.d., dos. Arif Yunusov
f.ü.f.d., b/m. Nərmənə Məmmədova

İZAHAT VƏRƏQİ

BDU-nun Şərqşünaslıq fakültəsi türk filologiyası ixtisası üzrə doktoranturaya qəbul imtahanlarının keçirilməsi üçün Türk dili fənninə aid hazırlanmış proqramda əsas məqsəd olaraq (5710.01 - Türk dilləri ixtisası üzrə) qəbul olunacaq doktorantların türk dili fənni üzrə bilik səviyyələrini müəyyənləşdirmək nəzərdə tutulmuşdur.

Türk ədəbi dili Türkiyə Respublikası ərazisində yaşayan xalqların rəsmi dövlət dilidir. Qədim tarixi keçmişi olan bu dil Türkiyə Respublikasının dövlət dilidir. Hazırda bu dildə 80 milyondan artıq insan danışır. Türk dili Oğuz dil qrupuna, morfoloji cəhətdən aqqlütinativ (iltisəqi) dillər ailəsinə daxildir.

Müasir Türk ədəbi dilinin inkişafında dönüş mərhələsi Türkiyə Respublikası elan olunduqdan sonra başlamış, dildə əsaslı islahatlar keçirilmişdir. «Dil islahatı» adı altında keçirilən bu islahatların gedişində türk dilinin əlifbası dəyişdirilmiş, Eski Osmanlıcadan (ərəb qrafikasından) 1928-ci ildə latın qrafikasına keçilmişdir. Bu islahatdan sonra «Osmanlı dili», «Osmanlıca», «Türk dili», «Türkçe» istilahları ilə əvəz olunmuşdur. 1932-ci ildə Türkiyə Respublikasının banisi M.K.Atatürkün təşəbbüsü və dəstəyi ilə yaradılan «Türk Dil Kurumu» (TDK) Türk dili sahəsindəki islahatları həyata keçirən nüfuzlu elmi-təşkilati mərkəzə çevrilmişdir. Dildə «Özləşmə» hərəkatı gerçəkləşdirilmiş, yəni türk dilinin leksik tərkibi yabancı sözlərdən, xüsusi ilə ərəb-fars sözlərindən və sintaktik konstruksiyalardan təmizlənməyə başlanılmışdır. Müasir türk ədəbi dilinin saflaşdırılması prosesi bu gün də davam etməkdədir.

PROQRAMIN MƏZMUNU

Doktorantura üçün nəzərdə tutulmuş mövcud fənn-ixtisas proqramı türk dilinin öyrənilməsi üçün əsas mövzuları əhatə edir. Proqramda türk dilinin fonetika, morfologiya,leksikologiya və sintaksis bölmələrinin əsas məsələləri yer almışdır.

Türk dilinin keçdiyi tarixi inkişaf yolu və mərhələləri, türklərin istifadə etdiyi əlifbalar, Türk Dil Qurumunun fəaliyyəti, türk dilinin Azərbaycanda, Türkiyədə, Qərbi Avropada, Rusiyada tədqiqi ilə bağlı mövzular, eləcə də türk dilinin akademik səviyyədə öyrənilməsi ilə bağlı mövzular təqdim edilmişdir.

Türk dili haqqında ümumi məlumat

Türk dillərinin tarixi inkişaf mərhələləri.

1. Altay Dil Birliyi mərhələsi (MÖ. 9000) 2. Ən qədim türk dili mərhələsi (Proto Türkçe, MÖ. 5000-4000) 3. İlk Türkçə mərhələsi (Çuvaş-Türk Dil Birliyi mərhələsi, MÖ.X-MS.IV) 4. Ana Türkçə , Ana Bulgarca mərhələsi (1-6yy.) 5. Qədim Türkçə mərhələsi (Eski Doğu Türkçəsi) VI-XII əsrlər 6. Orta Türkçə mərhələsi (XI-XVI əsrlər) 7. Yeni Türkçə mərhələsi (XV-XX əsrlər) 8. Müasir Türkçə mərhələsi (XX əsrdən sonrakı dövr)

Türkiyə Türkçəsinin tarixi inkişaf mərhələləri. 1. Anadolu (Kiçik Asya) türk dili (XIII – XV əsrlər); 2. Erkən dövr türk dili (XV əsrin sonu -XVI əsr) 3. Orta dövr türk dili (XVII –); 4. Yeni dövr türk dili (XIX əsrin ortaları- XX əsrin I rübü; 5. Ən yeni dövr türk dili (XX əsrin I rübündən günümüzə qədər)

Türk əlifbaları haqqında məlumat. Göytürk əlifbası, Uyğur əlifbası, Ərəb qrafikası əsaslı Osmanlı əlifbası, Latin qrafikası əsaslı türk əlifbası. Türklər indiyə qədər müxtəlif əlifbalardan istifadə etmişlər: 1) Göktürk alfabəsi (28 hərf); 2) Uyğur alfabəsi (14 hərf); 3) Arap alfabəsi (29 hərf); 4) Latin alfabəsi (29 hərf)

Türkiyə Türkçəsinin Türkiyədə tədqiqi. Türk dil Qurumu və Türkiyə türkoloqlarının elmi fəaliyyəti. Türk Türkçəsinin Azərbaycanda tədqiqi. Azərbaycanda bu sahə üzrə elmi tədqiqat və təhsil mərkəzlərinin fəaliyyəti. Türkiyə Türkçəsinin Qərbi Avropada və Rusyada tədqiqi.

Fonetika

Fonetika haqqında ümumi məlumat. Türk dilinin əlifbası haqqında ümumi məlumat. Türk dilində saitlərin bölgüsü. Samitlərin bölgüsü. Türk dilində işarələr: “Uzatma-incəltmə” və “Ayrırma - kesmə “ işarələri və funksiyaları.

Türk dilində iki danışığ səsinə malik «g», «k», «l» samitləri.

Fonetik qanunlar: 1.Ahəng qanunu (Saitlərin ahəngi. Ünlü uyumu. Türk dilində «Böyük ünlü uyumu» adı verilən damaq ahəngi və Türk dilində «Küçük ünlü uyumu» adı verilən dodaq ahəngi) 2.Samitlərin karlaşması və cingiltiləşməsi qanunu.

Fonetik hadisələr. Səsartımı, səsdüşümü, səslərin bənzəşməsi, səslərin fərqliləşməsi, səslərin yerdəyişməsi.

Vurğu və vurğunun növləri. Heca Vurğusu və məntiqi vurğu.

Türk dilində durğu işarələri: nöqtə, vergül, iki nöqtə, sual işarəsi, nida işarəsi, üç nöqtə, çox nöqtə, çizgi (defis) dırnaq işarəsi, mötərizə (böyük və kiçik); paraqraf, tire işarələri və işlənmə yerləri.

Türk dilində danışiq etiketi.

MORFOLOGİYA

Morfologiya haqqında ümumi məlumat. Kök. Şəkilçilər və növləri. Sözdüzəldici və sözdəyişdirici şəkilçilər və funksiyaları.

Nitq hissələri. Əsas nitq hissələri (isim, sifət, say, əvəzlik, fel, zərf). Köməkçi nitq hissələri (qoşma, bağlayıcı, ədat, modal sözlər), xüsusi nitq hissələri- (nidalar, təqlidi sözlər, imitativ və diffuzlar və s).

İsim. İsmın mənaca növləri. Varlıqlara və maddələrə verilişlərinə görə isimlər. Xüsusi və ümumi, Konkret və mücərrəd isimlər. İsimlərin quruluşca növləri. Sadə, düzəltmə və mürəkkəb isimlər. Mürəkkəb adlar və yazılması qaydaları.

İsmın hal kateqoriyası. Mənsubiyyət kateqoriyası. Xəbərlilik kateqoriyası.

Sifət. Sifətin quruluşca növləri. Sadə, düzəltmə, mürəkkəb sifətlər. Sifətin dərəcələri və ifadə üsulları. (Adi dərəcə, azaltma dərəcəsi, çoxaltma dərəcəsi). Sifətin müqayisə dərəcəsi.

Say. Sayların quruluşca növləri (sadə, düzəltmə və mürəkkəb saylar). Sayların mənaca növləri. Miqdar sayları, sıra sayları, bölüşdürmə sayları, kəsir sayları, qeyri-müəyyən saylar.

Əvəzliliklər. Əvəzliliklərin quruluşca növləri. Sadə, düzəltmə, mürəkkəb əvəzliliklər. Əvəzliliklərin mənalarına görə növləri: şəxs, işarə, sual, qayıdış, qeyri-müəyyən, təyin, inkar, topluluq, yiyəlik əvəzlilikləri.

Feil. Feilin quruluşca növləri: Sadə fellər. Düzəltmə fellər. (isimdən və feildən düzələn feillər. Mürəkkəb feillər və əmələ gəlmə üsulları).Təsirli və təsirsiz fellər.

Feilin mənaca növləri. Məlum növ, məchul növ, qayıdış növ, qarşılıq növ, icbar növ.

Feilin zamanları. İndiki zaman, keçmiş zaman, şühudi keçmiş zaman, nəqli keçmiş zaman, gələcək zaman, geniş zaman (adı çəkilən zamanların təsdiq, inkar, sual və inkar sual formaları).

Feil şəkilləri. Xəbər, əmr, arzu, vacib, şərt şəkilləri.

Feilin mürəkkəb şəkilləri. Hekayə, rəvayət, şərt şəkilləri.

Feilin təsriflənməyən formaları. Məsdər. Məsdərin isimlə və feillə olan ortaq xüsusiyyətləri. Türk dilində işlənən məsdər növləri: asıl mastar, hafif mastar, nevi mastar, ağır mastar

Feili sifət. Feili sifətlərin feillə və sifətlə olan ortaq xüsusiyyətləri. Feili sifət düzəldən şəkilçilər.Məhsuldar və az işlənən feili sifət şəkilçiləri.

Feili bağlama. Feili bağlamaların feillərlə və zərflərlə olan ortaq xüsusiyyətləri. Feili bağlama düzəldən şəkilçilər.

Zərf. Zərflərin quruluşca növləri: Sadə, düzəltmə və mürəkkəb zərflər. Zərflərin mənaca növləri: Tərzi - hərəkət zərfləri, zaman zərfləri, yer zərfləri, miqdar zərfləri, səbəb zərfləri.

Köməkçi nitq hissələri.

Qoşma. İsmi adlıq, yiyəlik, yönlük və çıxışlıq halları ilə işlənən qoşmalar.Qoşmaların mənaca növləri.

Bağlayıcı. Bağlayıcıların quruluşca növləri. Bağlayıcıların mənaca növləri. Tabelilik və tabesizlik bağlayıcıları. Birləşdirmə, fərqləndirmə; qarşılaşdırma; alternativ; qüvvətləndirmə; aydınlaşdırma; güzəşt; səbəb; ardıcılıq; məqsəd; şərt bağlayıcıları.

Ədat. Ədatların mənacə növləri: sual ədatları, inkar ədatları, təsdiq, qüvvətləndirmə fərqləndirmə, emosional-ekspressiv ədatları.

Modal sözlər. Modal sözlərin quruluşca növləri. Modal sözlərin mənacə növləri.

Nida. Nidaların mənacə növləri. Təlaş, həyəcan, qorxu, sevinc, şadlıq, heyrət, istehza, nifrət, təəccüb, etiraz, inam, narahatlıq, şübhə, mərhəmət, yazıqlıq, təəssüf, qibtə, əzginlik, yorğunluq, təskinlik, yalvarış, doğum, kədər, arzu, əzab, narazılıq, inciklik, xahiş, xəbərdarlıq, təhdid və s. ifadə edən nidalar.

Yamsılamalar. Yamsılamaların dildə əsas funksiyası. Canlı və cansız varlıqların çıxardığı səslər, təbiətdəki müxtəlif səslərin təsvir və təqlidi.

Vokativlər. Vokativ sözlərin funksiyaları və növləri. İnsanlara, heyvan və quşlara ünvanlanan çağırış şəkilləri və xüsusiyyətləri.

İmitativlər və diffuzlar. Səs təqlidi yolu ilə yaranmış imitativ və diffuzların əsas xüsusiyyətləri və istifadə şəkilləri.

LEKSIKOLOGİYA.

Söz nəzəriyyəsinə giriş. Leksikologiyanın predmeti Sözüün mənası problemi. Leksik mənalardan növləri. Semasiologiyanın əsas vəzifəsi.

Çoxmənalılıq və omonimlik. Çoxmənalılığın səciyyəvi xüsusiyyətləri. Çoxmənalılığın və omonimlərin mahiyyəti, bu anlayışların oxşar və fərqli cəhətləri.

Sinonimlər. Müxtəlif leksik üslablara aid sözlərdən əmələ gələn sinonimlər.

Antonimlər. Antonimlərin leksik- semantik və qrammatik xüsusiyyətləri. Antonim sözlərin polisemiya və sinonimika ilə əlaqəsi. Antonim sözlərin müxtəlif nitq hissələri ilə bağlılığı.

Köhnəlmiş sözlər. Arxaizmlər və tarixizmlərin leksik-semantik və qrammatik xüsusiyyətləri.

Neologizmlər. Neologizmlərin leksik kateqoriya kimi əsas cəhətləri. Neologizmlərin əmələgəlmə mənbələri. Yeni sözlərin morfoloji, leksik- semantik və sintaktik yolla əmələ gəlməsi.

Tabu və evfemizmlər. Müxtəlif effektlər yaradan dil vasitələri. Qadağan edilmiş sözlər. Dil tabularının yaranma səbəbləri.

Sözün həqiqi və məcazi mənası. Məcazın növləri.

Türk dilinin lüğət tərkibi. Türk dili leksikasının mənşəcə tərkibi. Türk dili lüğət tərkibinin zənginləşməsi yolları. Türk dilində alınma leksika. Türk dilində söz yaradıcılığı prosesi. Frazeologiya. Terminologiya. Türk dilinin leksikoqrafiyası. (lüğətçilik)

SİNTAKSİS

Sintaksis, onun predmeti və əhatə dairəsi.

Sintaktik əlaqələrin növləri: Tabesizlik əlaqəsi; tabelilik əlaqəsi və növləri: a) uzlaşma əlaqəsi, b) idarə əlaqəsi, c) yanaşma əlaqəsi.

Söz birləşmələri və əsas əlamətləri.

Söz birləşmələrinin sözlərə bənzər və fərqli cəhətləri. Söz birləşmələrinin mürəkkəb sözlərdən fərqli cəhətləri. Söz birləşmələri və cümlə. Mürəkkəb idarə adları söz birləşmələrinin bir növü kimi.

Söz birləşmələrində məna və qrammatik əlaqələr.

Söz birləşmələrində sözlərin sırasını müəyyənləşdirən əsas qanun və onun istisnaları. Sadə və mürəkkəb birləşmələr. Sabit söz birləşmələri (statik birləşmələr), Qeyri-sabit söz birləşmələri (dinamik birləşmələr). İsmi və feili birləşmələr (ümumi məlumat).

İsmi birləşmələrin növləri:

Təyini söz birləşmələri. Şəkilçisiz ismi birləşmələr. Təkrarlar və növləri (omonim təkrarlar, antonim təkrarlar)

Birinci tərəfi şəkilçi qəbul edən ismi birləşmələr. Hər iki tərəfi şəkilçi qəbul edən ismi birləşmələr. Qoşmalılı ismi birləşmələr. Nida birləşmələri. Say birləşmələri.

Feili birləşmələr.

Feili birləşmələr və tərkib məsələsi. Feili bağlama tərkibləri. Feili sifət tərkibləri. Məsdər tərkibləri.

Adlarla feilərin birləşməsindən əmələ gələn feili birləşmələr: Adlıq hallı feili birləşmələr. Təsirlik hallı feili birləşmələr. Yönlük hallı feili birləşmələr. Yerlik hallı feili birləşmələr. Çıxışlıq hallı feili birləşmələr. Qoşmalı feili birləşmələr. Zərflə feilin birləşməsindən meydana gələn feili birləşmələr.

Cümlə (ümumi məlumat)

Təsdiq və inkar cümlələri.

Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növləri:

Nəqli cümləsi, sual cümləsi, əmr cümləsi, nida cümləsi.

Cümlənin quruluşca növləri: sadə və mürəkkəb cümlələr. Sadə cümlənin növləri. Təktərkibli və cüttərkibli cümlələr.

Cümlənin baş üzvləri.

Mübtəda. Mübtədanın quruluşca növləri: a) sadə mübtədalar, b) mürəkkəb mübtədalar. Mübtədanın ifadə vasitələri. Mübtəda ilə xəbərin uzlaşması.

Xəbər. Feili və ismi xəbərlər, təkrarlanan xəbərlər, qüvvətləndirilmiş xəbərlər.

Xəbərin ifadə vasitələri Xəbərin mübtəda ilə uzlaşması. Xəbərin quruluşca növləri. Xəbərin cümlədə yeri.

Cümlənin ikinci dərəcəli üzvləri:

Tamamlıq və növləri. Vasitəli və vasitəsiz tamamlıqlar. Onların növ və xüsusiyyətləri. Qoşmalı vasitəli tamamlıqlar. Tamamlığın quruluşca növləri (sadə və mürəkkəb tamamlıqlar). Tamamlığın ifadə vasitələri. Həmcins tamamlıqlar.

Təyin və ifadə vasitələri. Zərflərin quruluşca növləri: sadə və mürəkkəb zərflər. Məna və ifadə qaydalarına görə Zərflərin məna növləri: tərz- hərəkət zərfləri, yer zərfləri, zaman zərfləri, səbəb zərfləri, məqsəd zərfləri, miqdar zərfləri, dərəcə zərfləri, şərt zərfləri, qarşılıq-güzəşt zərfləri. Zərflərin ifadə vasitələri.

Cümlənin həmcins üzvləri:

Həmcins mübtədalar, həmcins xəbərlər, həmcins tamamlıqlar, həmcins təyinlər, həmcins zərflər. Həmcins üzvlərdə intonasiya.

Cümlədə sözlərin sırası.

Cümlə üzvlərinin başlıca sıralanma qaydaları. İnversiya və bunu doğuran səbəblər. İnversianın türk dili üçün təbii sayılması. Cüttərkibli cümlədə sözlərin sırası. Leksik əsaslar üzrə sıralanma. Qrammatik əsaslar üzrə sıralanma. Situativ sıralanma.

Çüttərkibli cümlələr.

Müxtəsər və sadə geniş cümlələr. Bütöv və yarımqıq cümlələr. Təktərkibli cümlələr və növləri; Ümumi şəxslı cümlələr. Qeyri-müəyyən şəxslı cümlələr. Şəxssız cümlələr. Adlıq cümlə. Söz cümlə.

Qrammatik cəhətdən cümlə üzvləri ilə əlaqədar olmayan sözlər və söz birləşmələri, onların ümumi xarakteristikası və növləri:

Ara sözlər, ara söz birləşmələri və ara cümlələr. Ara sözlərin morfoloji tipləri, ara sözlərin məna qrupları. Ara cümlələr.

Xitab. Xitabın quruluşca növləri. Xitablarda intonasiya. Xitabların ifadə vasitələri.

Mürəkkəb cümlə.

Mürəkkəb cümlənin təsnifi: tabeli, tabesiz mürəkkəb cümlələr. Mürəkkəb cümlələrdə tabelilik və tabesizlik əlaqəsi. Mürəkkəb cümlələrin tərəflərini bir-birinə bağlayan qrammatik ifadə vasitələri.

Tabesiz mürəkkəb cümlələr.

Tabesiz mürəkkəb cümlənin komponentləri arasında məna əlaqələri. Məna əlaqələrinə görə tabesiz mürəkkəb cümlələrin növləri. 1) ziddiyyətli qarşılaşdırma, 2) fərqləndirici qarşılaşdırma, 3) aydınlaşdırıcı qarşılaşdırma, 4) səbəb-nəticə əlaqəsi, 5) zaman əlaqəsi, 6) birləşdirmə əlaqəsi. **Tabeli mürəkkəb cümlələr**

Tabeli mürəkkəb cümlələrlə tabesiz mürəkkəb cümlələrin oxşar və fərqli cəhətləri. Tabeli mürəkkəb cümlənin komponentlərini bir-birinə bağlayan vasitələr. Tabeli mürəkkəb cümlələrin təsnifat prinsipləri. Tabeli mürəkkəb cümlələrin budaq cümlələrə görə təsnifi. Mübtəda budaq cümləsi, xəbər budaq cümləsi, təyin budaq cümləsi, tamamlıq budaq cümləsi, zərflik budaq cümləsi, zaman budaq cümləsi, yer budaq cümləsi, tərz-i-hərəkət budaq cümləsi, dərəcə budaq cümləsi, kəmiyyət budaq cümləsi, səbəb budaq cümləsi, nəticə budaq cümləsi, məqsəd budaq cümləsi, şərt budaq cümləsi, qarşılaşdırma budaq cümləsi.

Qarışıq tipli mürəkkəb cümlələr.

Qarışıq tipli tabesiz mürəkkəb cümlələr. Qarışıq tipli tabeli mürəkkəb cümlələr.

Cümlə təhlili prinsipləri. Türk dilində cümlə təhlilinin əsas xüsusiyyətləri və prinsipləri.

Ədəbiyyat

Azərbaycan dilində:

1. Abdullayev Ə. Müasir Azərbaycan dilində tabeli mürəkkəb cümlələr. Bakı, 1974.
2. Abdullayev Ə., Seyidov Y., Həsənov A. Müasir Azərbaycan dili. Sintaksis hissə, Bakı, 1972.
3. A.N.Kononov.” Rusiyada türk dillərinin öyrənilməsi tarixi (1917) SSRİ – də türk filologiyası (1917- 1967)”, Bakı 2006.
4. Axundov A. Azərbaycan dilinin fonemlər sistemi. «Maarif» nəşriyyatı. Bakı. 1973.
5. Bayramov H. Müasir Azərbaycan dilində tabesiz mürəkkəb cümlələr. Bakı, 1958.
6. Budaqova Z. Müasir Azərbaycan ədəbi dilində sadə cümlə. Bakı, 1963.
7. Dəmirçizadə Ə. Müasir Azərbaycan dili. I. «Maarif» nəşriyyatı. Bakı, 1972.
8. Əhmədova K., Çoxkomponentli mürəkkəb cümlələrin təsnifi, "Elm və Təhsil" nəşriyyatı, Bakı, 2013.
9. Hacıyeva B.N. Müasir türk ədəbi dilində feili birləşmələr, “ Elm və təhsil”, Bakı, 2016.
10. Hüseynzadə M. Müasir Azərbaycan dili Morfologiya, «Maarif» nəşriyyatı. Bakı 1983.
11. İbrahimova A., Quliyeva Ə. Müqayisəli qrammatika. Bakı, 2013.
12. İmanov G. Oğuz qrupu türk dillərində modal sözlər. "Elm və təhsil" nəşriyyatı. Bakı. 2013.

- 13.İmanova G. Türk dilinin leksikologiyası, “Elm və təhsil”, Bakı, 2016.
- 14.Müasir Azərbaycan dili. Morfologiya. «Elm» nəşriyyatı, Bakı, 1980.
- 15.Məmmədova N.Müasir türk ədəbi dilində işlənən ingilis və fransız mənşəli sözlər, “Elm və təhsil”, Bakı, 2017.
- 16.Qurbanov A. Müasir Azərbaycan dili. I. “Maarif” nəşriyyatı, Bakı, 1967.
- 17.Rəsulov Ə., Rüstəmov R. Türk dili. Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007.
- 18.Rüstəmov R. Türk dilinin morfologiyası, Nurlan. Bakı. 2007.
- 19.Rüstəmov.R.Ə.” Türk dilinin sintaksisi” Elm və təhsil, Bakı,2013.
- 20.Seyidov Y. Azərbaycan ədəbi dilində söz birləşmələri. Bakı, 1966.
- 21.Yunusov A. Müasir türk dilçiliyində mürəkkəb cümlə problemi, “ Elm və təhsil,Bakı 2017.
- 22.Zeynalov F.R. Muasir türk dillərində köməkçi nitq hissələri. «Maarif» nəşriyyatı, 1971.

Türk dilində:

- 23.Atabay N., Dr.LKutluk, S.Özel. Sözlük Türleri. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara, 1983.
- 24.Banguoğlu T. Türkçenin Grameri. “Türk Tarih Kurumu “ Basımevi, Ankara, 1986.
- 25.Bilgegil.M.K. Türkçe Dilbilgisi. İstanbul, 2009.
- 26.Deni Jean. Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi). AH Ulvi Elovenin tərcüməsi, istanbul, 1941.
- 27.Dizdaroğlu H. Tümcebilgisi, Ankara. 1976.
- 28.Ediskun H. Yeni Türk Dilbilgisi. Yükselen matbaası, Istanbul. 1963.
- 29.Ergin M. Türk Dilbilgisi. Istanbul, Sofya, 1962.

30. Gencan T.N. Dilbilgisi. Gözden geçirilmiş 2. Baskı. Fen fakültesi (Döner sermaye) Basınevi. İstanbul. 1971.
31. Gencan T.N. Dilbilgisi. İstanbul, 1975 (ilk baskı)
32. Hatiboğlu V. Türkçenin Sözdizimi. Ankara, 1972.
33. Türkçenin Grameri. Baha matbaası. İstanbul, 1974.
34. Korkmaz.Z. Türkiye Türkçesi Grameri, Şekilbilgisi. Ankara, 2009.

Rus dilinde:

35. Алияров С. О некоторых вопросах фонетики современного турецкого литературного языка. Вопросы тюркской филологии. Изд. -во МГУ, 1966.
36. Аляров Ш.С. Развернутые члены предложения в современном турецком языке. Изд-во МГУ, 1974.
37. Баскаков А.Н. Предложение в современном турецком языке. М, 1984.
38. Баскаков А.Н. Словосочетание в современном турецком языке. М., 1952.
39. Джанашиа Н.Н. Морфология турецкого глагола. Изд-во Тбилисского Университета, 1981.
40. Дмитриев Н.К. Турецкий язык. М., 1960.
41. Кононов А.Н. Грамматика современного турецкого литературного языка. Изд.-во АН СССР, 1956.
42. Маизел С.С. Изафет в турецком языке. 1952.
43. Михайлов М.С. Перифрастические формы турецкого глагола. М.. 1965. Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. Морфология., «Наука», 1988.

- 44.Рустамов.Р.А., Ибрагимова А.Ф. « Учебник турецкого языка»,« Элм и техсил «Баку, 2019.
- 45.Расулов.А.А. « Современный турецкий язык», « Элм и техсил», Баку,2016.
- 46.Шербак А.М. Очерки по сравнительной морфологии тюркских языков (служебные части речи), Л., 1987.